

VERSLAG: Tweede bijeenkomst focusgroep Festivals

Vorbereiding meerjarige subsidieregeling 2021-2024

Datum: donderdag 2 mei 2019, 13.00 uur - 15.30 uur

Host: Dennis Stam, adjunct-directeur

Notulist: Senne Vercouteren, projectsecretaris

Aanwezig:

Marc Maris (Jonge Harten), Anjo de Bont (Deventer op Stelten), Jeltsje In der Rieden (SPRING), Aukje Verhoog (Amsterdam Fringe), Mark Hospers (Explore the North), Tamar Brüggemann (Wonderfeel), Andrea van Wingerden (Festival Cement), Suzy Blok (Moving Futures), Masja Schimscheimer (De Vorstin), Kelly Leeuwis (Motel Mozaïque)

Jan Sprengers, secretaris Programmering en Internationalisering; Marianne van de Velde, beleidsadviseur (Fonds Podiumkunsten)

Afwezig:

Johan Gijsen (Le Guess Who), Natasja van 't Westende (Dancing on the Edge), Frederieke Vermeulen (Garage TDI/Art of Wonder)

Doel bijeenkomst:

Deze tweede bijeenkomst - "**Wat staat centraal in de beoordeling**" - is gericht op het in kaart brengen van wat relevant is bij het beoordelen van verschillende soorten festivals.

///

Inleiding

Op 11 april heeft de Raad voor Cultuur zijn stelseladvies uitgebracht. De Raad stelt behoorlijk ingrijpende veranderingen in de BIS voor, die ook het Fonds raken. Met de deelnemers staat het Fonds hier kort bij stil en er is ruimte om te reageren en vragen te stellen.

Veel van de punten die in dit gedeelte naar voren komen, zijn te lezen in de reactie van de Verenigde Podiumkunstenfestivals op het raadsadvies: [lees hier de brief](#).

Vervolgens licht Dennis Stam de dilemma's van vandaag kort toe.

Dit zijn de dilemma's:

1. Wat staat centraal in de beoordeling: artistieke vernieuwing of publieksvernieuwing?
2. Wat staat centraal in de beoordeling: kwaliteit van programmering of kwaliteit van de organisatie?
3. Criteria Kwaliteit; Bijdrage aan ontwikkeling van de podiumkunsten; Ondernemerschap; Pluriformiteit; Spreiding; Financiële bijdrage van provincie of gemeente: versterken, afzwakken, stoppen of toevoegen?

DILEMMA 1: Wat staat centraal in de beoordeling: artistieke vernieuwing of publieksvernieuwing?

Dennis Stam licht het dilemma toe. Hoe vinden de festivals dat zij beoordeeld zouden moeten worden: zou het Fonds moeten kijken naar artistieke vernieuwing of naar publieksvernieuwing? En wat zijn de definities van die termen?

De groep discussieert over de betekenis van 'publieksvernieuwing', een begrip dat veelvuldig voorkomt in beleidsstukken. Er komen verschillende definities naar voren: gaat het bijvoorbeeld om nieuw publiek voor de podiumkunsten als geheel of om bestaande bezoekers te verleiden tot ander aanbod?

Tamar Brüggemann vertelt over een publieksonderzoek onder de bezoekers van Wonderfeel. De vraag was of men in het afgelopen jaar naar een klassiek concert was geweest; voor 9% bleek dit niet het geval. Die heten dan nieuwkomers, maar volgens Brüggemann ben je dat als je drie keer naar een klassiek concert bent geweest misschien nog steeds wel. Nog lastiger is het bereiken van jonge mensen voor klassieke muziek, of mensen met een cultureel diverse achtergrond. Haar

vraag is dan ook: wat is nou eigenlijk 'nieuw' publiek? Ze oppert bovendien dat publieksbehoud ook belangrijk is: waarom zou je niet koesteren wat je hebt?

Er gaan stemmen op om de festivals in dit verband te benaderen als groep en niet op individueel niveau.

Kelly Leeuwis, Motel Mozaïque: "Ik trek wel eens de vergelijking met de teloorgang van warenhuis V&D: als je geen kleur bekennt, spreek je niemand aan. Als collectief aan festivals hoop je een heel breed palet aan publiek te trekken. Als individueel festival heb je daarin een bepaalde functie: je moet bewust beslissen waarom je kiest voor een accent op artistieke- of publieksvernieuwing, al staan die twee volgens mij wel in verbinding met elkaar."

Andrea van Wingerden vindt dat het antwoord op het dilemma versleuteld zit in je missie als festival en dat de manier waarop je uitdrukking geeft aan de keuzes die je maakt de doorslag moet geven. Voor Marc Maris kan het één niet zonder het ander: bij Jonge Harten is hij specifiek bezig nieuw publiek voor de podiumkunsten te bereiken. Dat is nu nog te eenkleurig. Maar om te zorgen dat er nieuw publiek komt, is artistieke vernieuwing nodig, omdat het grootste deel van het aanbod op dit moment voor een theoretisch geschoold publiek is. Als hij mbo-jongeren wil bereiken, moet hij wel artistieke vernieuwing organiseren. Artistieke vernieuwing betekent andere vormen, anders dan het cerebrale werk dat er nu vooral wordt geproduceerd.

Tamar Brüggemann is het hier mee eens, maar vindt wel dat de presentatie hierin een hoofdrol speelt. De inhoud hoeft niet per se opgeleukt: een strikkwartet dat Brahms speelt kan dat blijven doen, maar door het op een frisse manier uit te voeren en te omlijsten, trek je bezoekers die eerst niet geïnteresseerd waren.

Marc Maris, Jonge Harten: "Het festival is voor mij ook een kunstwerk an sich. Het is de context die je creëert waardoor er artistieke vernieuwing kan plaatsvinden: door het op een andere plek te zetten, door de context te veranderen van het bestaande werk. Dat is de kunstvorm van het creëren van een festival."

Suzy Blok vindt de definitie van nieuw publiek lastig. Ze vraagt zich af of het gaat om vernieuwing ten opzichte van wat een festival al doet of dat het begrepen moet worden in meer algemene zin. Zij is van mening dat je een integrale afweging zou moeten maken: bepaalde soorten aanbod hebben ook een bepaald publiek, en dat is niet verkeerd. Je kunt dat wel proberen te verbreden, door educatie bijvoorbeeld, maar om het artistieke aanbod te veranderen teneinde nieuw publiek te bereiken gaat te ver. De hoofdzaak blijft het programma, publieksverbreding vloeit daaruit voort.

Masja Schimscheimer, De Vorstin: "Hoe kun je kiezen uit deze tegengestelde begrippen als wij zelf nog niet duidelijk hebben wat de term publieksvernieuwing inhoudt?"

De beoordeling van het Fonds komt ter sprake. Marc Maris vraagt of een festival binnen die kaders een conventioneel programma mag tonen als het een breder publiek trekt en andersom. En, teruggrijpend op de woorden van Andrea van Wingerden, gaat het om hoe scherp je dat kunt formuleren en hoe die twee zich tot elkaar verhouden?

Aukje Verhoog zou in de beoordeling graag getoetst zien of je in je plan kunt aantonen dat je doordacht kiest voor je programma vanuit een artistiek oogpunt maar ook vanuit een reflectie op het publiek dat je al bereikt en het publiek dat daar net buiten valt, en de strategie om ook die bezoekers binnen te halen. Amsterdam Fringe is vooral een platform voor experiment, waarbij van de bezoeker een avontuurlijke houding wordt verwacht – waarom zou je betalen voor een kunstenaar wiens kwaliteit nog niet is bewezen? Toch vormt juist dat ook de aantrekkingskracht: je overtuigt het publiek dat het wil aansluiten bij het artistieke risico dat het festival neemt.

Suzy Blok stipt het belang van contextprogrammering aan in de beoordeling. Gratis programmaonderdelen, buiten de theaters, zijn van vitaal belang voor Moving Futures omdat daarmee publiek wordt geïnteresseerd een kaartje te kopen.

Suzy Blok, Moving Futures: "De weg van 'ik zie een gratis voorstelling en ik vind dat fantastisch' naar 'ik ga volgende week een kaartje kopen' is best lang, en daar moet je heel hard aan werken. Subsidies geven daar niet altijd de ruimte voor: je wordt vaak afgerekend op

hoeveel kaartjes je hebt verkocht, en niet op hoeveel (gratis) publiek je hebt bereikt.”

Voor Anjo de Bont is het omgedraaid: bij stadsfestival Deventer op Stelten was er al veel publiek, en is het publiek meegegroeid met het aanbod, dat steeds meer verdieping heeft gekregen. De vraag is dan of die publieksvernieuwing dan niet andersom uitpakt, waardoor het nieuwe publiek er eigenlijk al was en er met een artistieke programmering juist een regulier theaterpubliek wordt aangetrokken. De Bont antwoordt dat dat voor hen juist wel nieuw publiek is. Er is altijd een ambitie om het publiek te vernieuwen, van buiten en van binnen de stad.

Mark Hospers ziet twee soorten festivals: sommige festivals ontwikkelen nieuw publiek op plekken waar het niet is en sommige zijn specialistische festivals die nieuwe vormen ontwikkelen voor een publiek dat misschien al bestaat. De beoordeling van die verschillende typen moet afhangen van de doelstelling die het festival zichzelf gesteld heeft. Tamar Brüggemann sluit zich daarbij aan: het is lastig om te beantwoorden aan de eis dat je altijd innovatief moet zijn en altijd nieuw publiek moet trekken. De aanwezigen zijn het eens dat festivals, maar ook de culturele sector, zich vaak moeten verdedigen simpelweg om te doen wat zij doen. Er wordt zeer veel verwacht van organisatoren.

Andrea van Wingerden merkt op dat festivals geroemd worden om hun capaciteit voor publieksvernieuwing, maar dat het voor een groep artistiek vernieuwende festivals verkrampend zou kunnen werken als publieksvernieuwing leidend zou zijn in de beoordeling.

Jeltsje In der Rieden, SPRING: “Ik vind dat je altijd de ambitie moet hebben om meer publiek te trekken. Maar als het een harde eis wordt, zou ik dat jammer vinden. Het festivalformat is interessant om ingewikkeld werk te laten zien. Dan hebben we het over publiek voor artistieke vernieuwing in plaats van publieksvernieuwing.”

Kelly Leeuwis vertelt over Motel Mozaïque. Zij werken samen met lokale gemeenschappen en organisaties, zoals Queer Rotterdam. Door met hen iets te organiseren, wordt er ook nieuw publiek van het ene naar het andere festivalonderdeel gelokt. Zo heb je ook publieksvernieuwing binnen het festival.

DILEMMA 2: Wat staat centraal in de beoordeling: kwaliteit van programmering of kwaliteit van de organisatie?

Dennis Stam licht het dilemma toe. Moet het Fonds primair kijken naar wat er op het programma staat en de kwaliteit daarvan, of moeten we het hebben over de kwaliteit van de organisatie? En wat houdt dat laatste precies in?

Jeltsje In der Rieden stelt voor om het niet alleen over het programma te hebben, maar ook over alles wat daar omheen zit: juist de combinatie van de programmering en randprogramma. Voor Marc Maris raakt het dilemma aan de vraag wat kwaliteit is, maar dat is voor iedereen anders. Men is het erover eens dat het geheel van een festival, dus inclusief belendende activiteiten, meegenomen moet worden in de beoordeling van kwaliteit.

De onderdelen waaruit het begrip ‘organisatie’ kan bestaan worden benoemd. Talentontwikkeling, educatie, contextprogrammering, bedrijfsvoering, productionele kwaliteit. Fair practice is daarbij ook van belang.

Volgens Suzy Blok hangen de twee samen: met een sterke organisatie met visie en ervaring maak je geen slechte programmering. Kwaliteit van het programma staat voor haar wel centraal: ze zou het vreemd vinden als er werd beoordeeld op de kwaliteit van de organisatie en niet op wat je doet. Jeltsje In der Rieden vindt het belangrijk dat je realiseert wat je voor ogen hebt; een slechte organisatie zou een obstakel vormen. Er wordt geopperd dat een goede organisatie meer een randvoorwaarde is.

Mark Hospers merkt op dat er bij het doen van een aanvraag voor fondssubsidie niet wordt gevraagd naar een specifiek programma; het oordeel wordt mede gebaseerd op het programma van de voorgaande jaren. In dat licht worden de plannen voor de komende jaren bekeken.

Mark Hospers, Explore the North: “Als je de organisatie ziet als het samenspel van al die facetten die een festival maken, en je wordt daarop beoordeeld, dan is dat eigenlijk de mal waarbinnen je alles kunt maken. Dan zou ik zeker zeggen: kies voor de kwaliteit

van de organisatie. Zo'n organisatie kan die mal groter maken en het festival naar een hoger plan tillen."

Voor Andrea van Wingerden draait de beoordeling vanzelfsprekend om artistieke kwaliteit, maar moet het ook zeker gaan om zelfbewustzijn als organisatie en duidelijke, goed gemotiveerde keuzes. Educatie en talentontwikkeling ziet zij bijvoorbeeld allerminst als bijzaak. Ze merkt bij organisaties vaak de neiging om steeds meer te doen, maar ergens niet voor kiezen is volgens Van Wingerden net zo goed een keuze: een organisatie moet zich bewust zijn van haar beperkingen.

Tamar Brüggemann vindt dat het Fonds moet kijken naar 1) een reflectie op de afgelopen editie van het festival, 2) hoe je je organisatie gezond houdt, bijvoorbeeld door scholing, en 3) je doelen voor de komende vier jaar.

Tamar Brüggemann, Wonderfeet: "Je organisatie moet passen bij de visie van je festival. Wat jij uitstraalt met je programma moet ook in je kantoor zichtbaar zijn. Vind je het belangrijk om jong talent een podium te geven, dan moet je dat ook binnen je organisatie doen."

Voor Aukje Verhoog betekent 'organisatie' in eerste instantie 'bedrijfsvoering'. Ook volgens haar zijn de inhoud en het organisatorische verbonden: wie het programma maakt, bepaalt in grote mate wie er komt staan op het festival. Ze vraagt zich af of de programmering dan niet het product is van de organisatie en de personele bezetting daar. Hoe de organisatie in elkaar zit, heeft dus in grote mate invloed op de inhoud van het festival.

Mark Hospers merkt op dat je plannen voor het grootste gedeelte moet toetsen aan de output van de afgelopen jaren. Hoe goed was dat en in hoeverre ligt het nieuwe plan ermee in lijn? Marc Maris voegt daaraan toe dat het dan de vraag is wie bepaalt wat kwaliteit is. Volgens Maris moet je het zelf bepalen, vooraf, en daarop worden afgerekend. Dat geeft vrijheid maar maakt je ook kritischer op wat je plannen zijn. Het Fonds kijkt dan achteraf of de kwaliteit die het festival wilde bereiken, overeenkomt met de kwaliteit die is bereikt.

Aukje Verhoog vergelijkt die situatie met de beoordeling van de aanmeldingen voor Amsterdam Fringe. Zij probeert in te schatten in hoeverre iemand een ingediend plan kan realiseren, en dat is complex. Daarnaast heeft het Fonds ook een verantwoordelijkheid naar het veld, wat het ingewikkelder maakt. Zelfreflectie zou een component kunnen zijn van de beoordeling, naast meer concrete criteria als spreiding.

Andrea van Wingerden, Festival Cement: "Ik denk dat er geen categorie zo ingewikkeld is als festivals om eenduidige criteria voor te bedenken. Wij zouden eigenlijk vijftig verschillende offertes moeten uitbrengen aan het Fonds, gebaseerd op wat ieder festival goed denkt te kunnen, binnen je eigen voorwaarden en realiteitszin."

Tot slot wisselt de groep van gedachten over de maatschappelijke impact van festivals. Kelly Leeuwis vertelt over Rotterdam, waar de bijdrage van festivals aan (sociale) duurzaamheid, toerisme, economie en onderwijs een belangrijke vraag vormt van de gemeente. Zij mist dat nog op landelijk niveau.

DILEMMA 3: Criteria Kwaliteit; Bijdrage aan ontwikkeling van de podiumkunsten; Ondernemerschap; Pluriformiteit; Spreiding; Financiële bijdrage van provincie of gemeente: versterken, afzwakken, stoppen of toevoegen?

Dennis Stam licht het laatste dilemma toe. Dit keer geen stelling of een keuze tussen uitersten, maar per beoordelingscriterium de opties: versterken, afzwakken, stoppen of toevoegen? Als basis zijn de beoordelingscriteria gebruikt zoals die bestonden voor de meerjarige festivalsubsidie 2017-2020.

Tamar Brüggemann zou een criterium willen toevoegen: maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het begrip 'bedrijfsvoering' zou breder getrokken moeten worden om ook sociale en ecologische duurzaamheid te waarderen. Brüggemann vindt dat festivals daar een visie over moeten formuleren, net als overigens producerende instellingen.

Mark Hospers brengt daar tegenin dat het ook averechts kan werken: door op iets beoordeeld te worden waar festivals al goed in zijn, worden de eisen ook strenger. Hij

trekt een parallel met de eigeninkomstenquote van vijftig procent voor grote festivals, die volgens hem werd geëist omdat grote festivals het financieel al goed deden.

Suzy Blok vindt eveneens dat hier een risico in schuilt: sinds de bezuinigingen op cultuur moet de sector zich steeds bewijzen door te laten zien dat het niet alleen gaat om kunst, maar ook voor sociale verbinding et cetera. De essentie gaat dan verloren: het moet geen eis zijn dat kunst wordt ingezet om sociale problemen op te lossen.

Het criterium spreiding komt ter sprake. Jeltsje In der Rieden vindt het een lastige maatstaf, omdat voor haar kwaliteit voorop staat. Dat er in Amsterdam meer festivals zijn, is logisch. Men gaat daar ook naartoe vanwege het cultuuraanbod; dat is niet erg.

Mark Hospers is het daarmee eens. Het criterium is volgens hem goed, maar moet niet gemeten worden ten opzichte van andere festivals. Hij vindt het een slechte zaak als je aanvraag minder goed wordt beoordeeld omdat er op een bepaalde plek al veel festivalaanbod is. Hij wil toetsing ten opzichte van de rest van de sector, niet alleen festivals. De aanwezigen zijn niet tegen het criterium spreiding. Hospers wijst naar Deventer op Stelten. In Overijssel is weinig rijks gesubsidieerd en met dit festival worden tienduizenden mensen bereikt. Dan gaat het ook over inbedding, niet alleen over locatie.

Tamar Brüggemann voegt toe dat het ook over bereik moet gaan: Nederland is klein en voor kwaliteit reist de bezoeker graag. Het is fijn dat er overal in het land wat is, maar dat mag niet ten koste gaan van kwaliteit. Spreiding weegt volgens haar te zwaar in de beoordeling.

Aukje Verhoog, Amsterdam Fringe: "Eigenlijk zijn het twee criteria: publieksbereik en inbedding. Die zitten allebei in spreiding. En impliciet zit inbedding soms in geografische locatie, en soms niet. Dat is verwarrend."

De discussie vervolgt over pluriformiteit. Het wordt door de aanwezigen een ongrijpbaar criterium gevonden. Dennis Stam licht toe dat bij het inrichten van de huidige regeling sprake was van een beperkt budget. Om te voorkomen dat er binnen een kleine groep festivals die zou kunnen worden gehonoreerd één type de overhand zou krijgen, is het criterium pluriformiteit toegepast. Uiteindelijk is als gevolg van de lobby van de gezamenlijke festivals veel meer budget beschikbaar gekomen waardoor alsnog een heel brede waaier aan verschillende festivals met verschillende soorten aanbod een weg vond in het bestel.

Andrea van Wingerden, Festival Cement: "In het geval van festivals valt pluriformiteit misschien wel samen met artistieke kwaliteit."

Andrea van Wingerden leest pluriformiteit als onderscheidendheid. Dat kan ook geïnterpreteerd worden als een onderdeel van artistieke kwaliteit. Bij producerende instellingen kan poppentheater bijvoorbeeld pluriform genoemd worden, omdat je wilt dat er in Nederland poppentheater bestaat. Maar bij festivals is de vertaling daarvan moeilijk.

Tamar Brüggemann vindt het niet juist dat het in theorie mogelijk is dat een aanvraag wordt gehonoreerd met een lage artistieke kwaliteit. Zij pleit voor een minimaal niveau voor artistieke kwaliteit, een drempelnorm. Kelly Leeuwis merkt in dat kader op dat het dan wel heel belangrijk is wie de aanvragen beoordelen: de commissie moet zeer divers zijn, anders wordt bijvoorbeeld straatcultuur niet begrepen.

Zo komen de aspecten van artistieke kwaliteit ter tafel: vakmanschap, oorspronkelijkheid, zeggingskracht. Op zich nuttige handvatten, maar de aanwezigen zijn het eens dat de kaders waarbinnen deze worden gewaardeerd kritisch bekeken moeten worden. Aukje Verhoog ziet het misgaan als recensenten nieuw werk dat buiten de kaders valt beoordelen vanuit die kaders. Dat kan schadelijk zijn voor jonge, vernieuwende makers, die daarmee aan het begin van hun carrière tekort worden gedaan.

Een discussie ontstaat over de betekenis van vakmanschap: gaat het over het festival als geheel of over de kwaliteit van de presentaties? De groep is het erover eens dat het eerste het geval moet zijn. Showcasefestivals die de functie hebben om het beste van het afgelopen seizoen te tonen, hebben bij dit uitgangspunt wel een lastige positie. Zij programmeren immers in mindere mate vanuit een autonome artistieke signatuur, maar zijn afhankelijk van het aanbod van het afgelopen jaar. Aukje Verhoog merkt wel op dat ook bij die festivals een keuze wordt gemaakt. Verder kunnen

ook de randprogrammering en de manier waarop producties worden getoond van vakmanschap getuigen. Jeltsje In der Rieden sluit zich hierbij aan: de keuze zelf is van groot belang.

Anjo de Bont, Deventer op Stelten: "Publieksbereik en publieksvernieuwing vallen nu onder ondernemerschap. Misschien moet dat een apart criterium vormen: visie op publiek. Iedereen heeft het daar nadrukkelijk over en vindt dat belangrijk."

Ondernemerschap is als laatste aan de beurt. Suzy Blok schaft het criterium het liefst helemaal af. Het is haar niet duidelijk waar 'cultureel ondernemerschap' precies op doelt. Liever ziet ze eigen inkomsten of een eigen bijdrage niet als een eis. Ze ziet overigens vooral een probleem bij jonge makers, voor wie dit een drempel vormt.

Tamar Brüggemann is het daar niet mee eens. Haar werk als producent van een festival is verweven met ondernemerschap en kan niet los gezien worden. Je moet er volgens haar dan ook een goed verhaal over kunnen vertellen. Jeltsje In der Rieden vindt dat ook jonge makers zich ondernemend moeten opstellen. Te vaak wordt gezegd dat ondernemerschap niet belangrijk is, volgens haar.

De aanwezigen zijn het erover eens dat er erg veel subonderdelen onder de noemer ondernemerschap vallen. Het gaat over haalbaarheid, financiën en publieksbereik, naast nog een groot aantal andere zaken. Mark Hospers stelt voor om de aanvrager te vragen om te omschrijven hoe de onderneming in elkaar zit en daarmee een eigen invulling toe te laten van zakelijke kwaliteit.

Het Fonds sluit de bijeenkomst af en dankt iedereen voor het prettige en constructieve gesprek.